

Overzicht monumentale bomen van Nieuw Amelisweerd.

Mammoetboom Nieuw Amelisweerd, aangeplant ca. 1905; 4,5 meter omtrek en 39 meter hoog.

6.2. Het Markiezenbos

In het Markiezenbos is het 18^e eeuwse ganzenvoetpatroon deels nog herkenbaar. Laanrestanten zitten hier en daar verborgen in het parkbos. De Sneeuwklorkjeslaan is een toegevoegde parallelle laan die bekend is van de in de winter bloeiende sneeuwklorkjes. Jammer genoeg is recent een niet historisch verantwoorde sneeuwklorkjessoort in de laan bijgeplant. Van het laanbomenbestand van de Sneeuwklorkjeslaan zijn nog slechts een paar beuken en eiken aanwezig. Een van de Zomereiken en een van de Beuken zijn volgens het dendrochronologisch onderzoek rond 1820 geplant.

Op de kaart van 1808 lijkt het Markiezenbos te bestaan uit genoemd lanenstelsel met hakhoutpercelen daartussen. Het uiterste westelijk deel (waar thans de A 27 grotendeels ligt), was mogelijk een opgaand bos, of middenbos (d.w.z. met hakhout onder de opgaande bomen).

In het Markiezenbos zijn vele opgaande Zomereiken, Beuken en enkele Essen uit de eerste helft van de 19^e eeuw. Een van de gemeten Zomereiken dateert uit 1795. Grote Zomereiken komen aan de zuidrand van het Markiezenbos voor met stamomtrek van meer dan 4 meter. Plaatselijk zijn er groepen grote Canadapopulieren, mogelijk deels nog uit het tweede kwart van de 20^e eeuw. Een van de populieren is met 37 meter een van de hoogste, tot nu toe gemeten, in het land. Verspreid komen groepen oud hakhout (als stoven en lage knobomen), spaartelgen voor van Es (vooral in het noordelijk deel) en Hollandse iep (vooral in het uiterste zuidelijk deel en het westelijk deel langs de rijksweg A 27).

In het zuidwesten staat een groep Ruwe iepen, waarvan de hoogste met 38,1 meter de hoogste iep van het land is. Mogelijk zijn de iepen, met een stamomvang tot 3 meter, op te vatten als spaartelgen van oud iepenhakhout. Worteluitlopers rondom de bomen zouden daarop kunnen wijzen. Er vlakbij

Midden van de foto: landelijk hoogste geregistreerde Zoete kers (32 meter); Markiezenbos.

staat een Zoete kers van 31,5 meter hoog, de hoogst gemeten kers van het land.

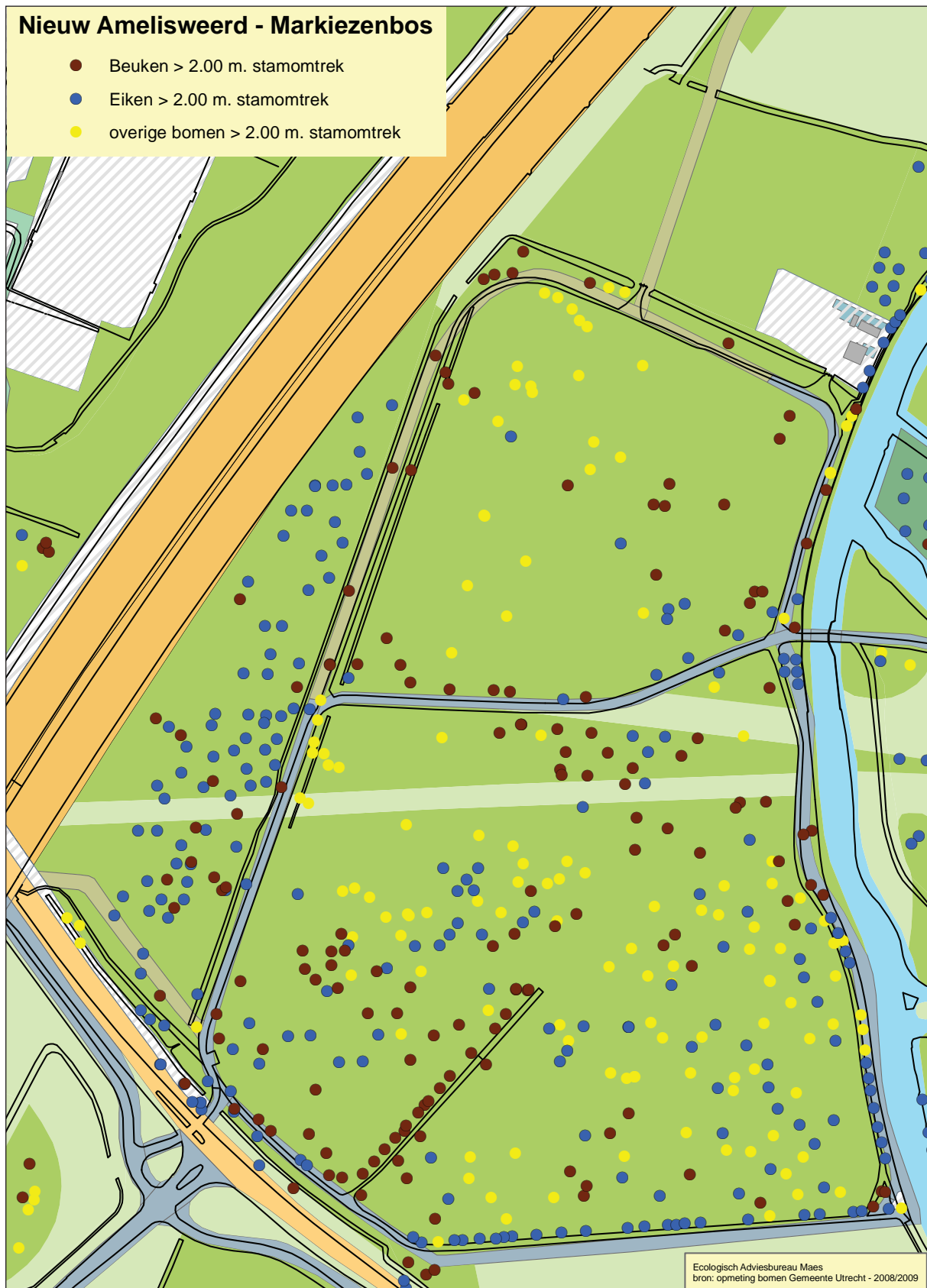
Aan het begin van de Sneeuwklorkjeslaan staan een paar zeer grote hakhoutstoven van Es, die mogelijk nog 18^e eeuw zijn. Ook een deel van de rest van het hakhout verspreid in het markiezenbos kan uit de 18^e of vroege 19^e eeuw dateren.

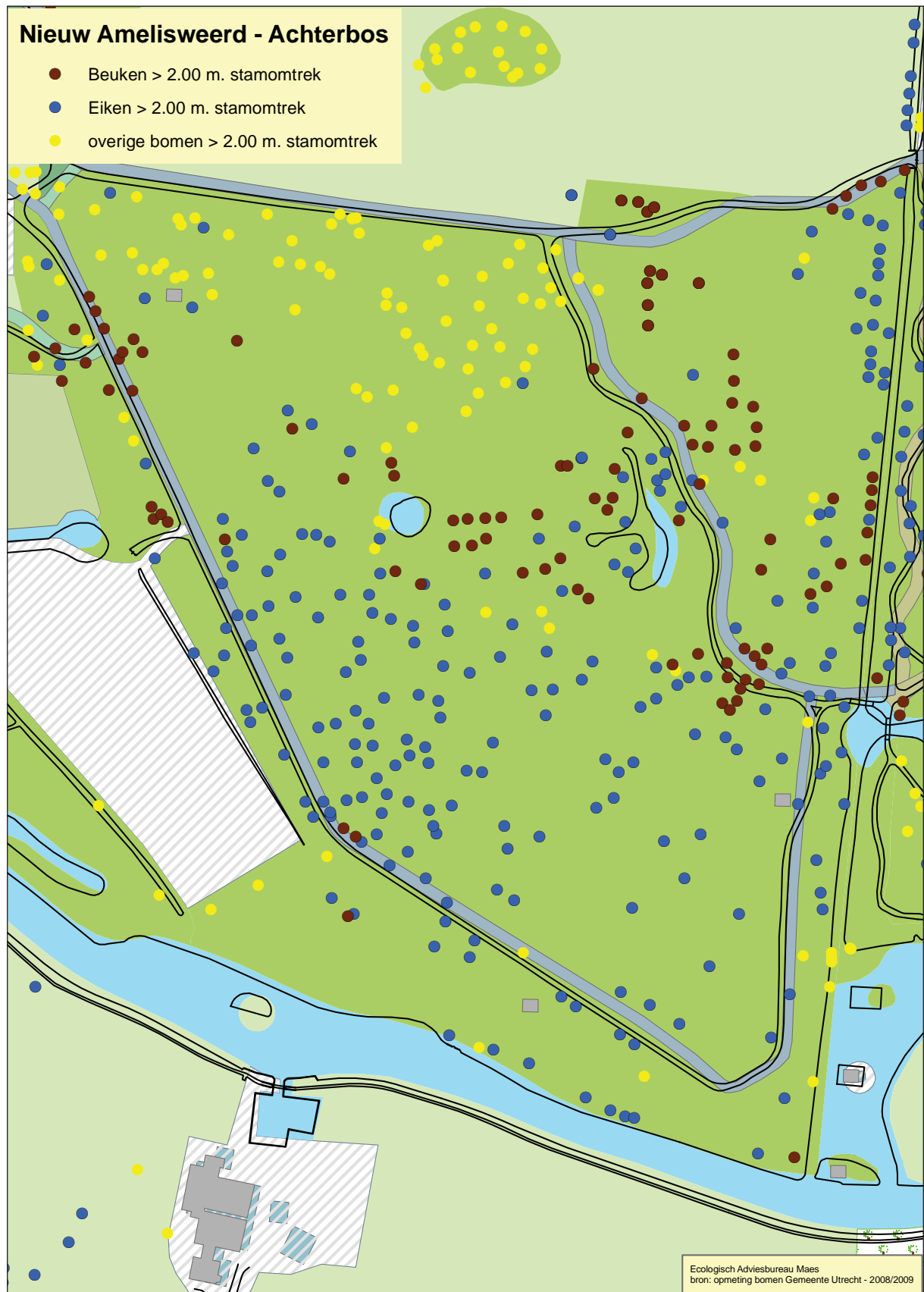
De Sneeuwklorkjeslaan in volle glorie; linksvoor enkele resterende oude laanbomen.

Poel in het Achterbos met Taxusbomen.

Overzicht monumentale bomen Markiezenbos (Nieuw Amelisweerd); de bijzondere hoge (38 meter) Ruwe iepen in de zuidoosthoek zijn niet weergegeven; de hoge Zoete kers (32 meter is de gele stip in de zuidoosthoek.

6.3. Het Achterbos

Op de topografische kaart van 1808 wordt het Achterbos weergegeven als een park in landschappelijke stijl met slingerpaden. Enkele rechte lanen wijzen op de voorgaande formele aanleg. Het zuidoostelijk deel van het Achterbos van Nieuw-Amelisweerd was in 1808 nog niet aangelegd. Het huidige Paardenwater en verlengde ervan in het oostelijk ervan gelegen parkbos lag aan de zuidgrens in 1808. O.a. een Varenbeuk en een Bruine beuk lijken de oude grens nog aan te geven. Van de oude laan die het Paardenwater met twee bosvijvers verbindt is een rij van acht grote beuken (uit 1820) herkenbaar. In de noordoosthoek wordt in 1808 een groot perceel bouwland aangegeven. Juist in dit deel zijn door een noordelijke windhoos in november 2008 een groot aantal bomen omgegaan.

In het Achterbos komen vooral Zomereiken en Beuken voor uit de tweede helft van de 19^e eeuw, met verspreid enkele oudere exemplaren uit de eerste

helft van de 19^e eeuw. Een aantal Essen en Gewone esdoorns vallen op door hun hoogte maar zullen van ca. 1900 of het eerste kwart van de 20^e eeuw zijn. Een van de onderzochte Zomereiken is rond 1815 geplant. In de ondergroei zijn geen hakhoutrestanten aangetroffen. Plaatselijk komt Hazelaar, Gewone vogelkers en groepen Taxus voor. De laatste o.a. bij de bosvijvers. Mogelijk kunnen de Taxusbomen in verband gebracht worden met fazantenjacht.

Vermeldenswaard zijn nog een grote essenstoof bij het Paardenwater, een markante groep van vier monumentale beuken (met stamomtrek tot 372 cm, vermoedelijk ca. 1840) ten noorden van de oost-west lopende grens laan en een grote Gewone vleugelnoot (met omtrek van ca. 4 meter, in het zuidwestelijk deel). Vleugelnoten hebben als eigenschap om gemakkelijk opschot vanuit de wortels te maken. In de loop van de afgelopen eeuw heeft de vleugelnoot kans gezien een compleet bos te vormen met zijn eigen wortelopschot.

6.4. Bomengroep in de Helweide

Ten noorden van het Achterbos staat een opvallende bomengroep in de Helweide. De groep is waarschijnlijk onder tuinarchitect Van Lunteren rond 1885 aangeplant. De aanlegperiode en de leeftijd van een gemeten Zomereik stemmen daarmee overeen. De

groep is niet alleen opmerkelijk door de monumentale forse bomen, maar ook de variatie aan soorten en variëteiten. We zien er een Hollandse linde (cv. 'Zwarte linde', ca. 3 meter omtrek), een paar Gewone esdoorns (met verschillen in bladvorm), ca. 10 Zomer-

Helweide: Linker foto (in het midden) Ruwe iep en rechter foto met Hollandse linde cv 'Zwarte linde'.

Boomgroep in de Helweide, ca. 1885.

Drie bladvariëteiten van Zomereiken in de Helweide.

eiken met alle verschillende bladvariëteiten, Ruwe iep, Beuk, Bruine beuk en Tamme kastanje. Kennelijk is de groep, die als apart groenelement in de weide staat en in het oog springt, bewust aangeplant vanuit een

idee voor kleur- en vormvariatie. Vaker worden dergelijke boomgroepen juist als een boomsoort van één variëteit opgezet.

6.5. Grienden langs de Kromme Rijn

De griendstrook langs de Kromme Rijn ten noorden van het landhuis van Nieuw Amelisweerd is in de tweede helft van de 19e eeuw aangelegd. Hierbij is o.a. Schietwilg, Katwilg, Amandelwilg en de hybride

Salix smithiana (Katwilg x Boswilg) gebruikt. Mogelijk bevinden zich er waardevolle wilgenklonen tussen. Veel wilgengrienden werden in de 19^e eeuw opgezet t.b.v. de mandenmakerij.

Bomengroep in de Helweide; januari 2009.

Samenvatting en waardering Nieuw Amelisweerd

Nieuw Amelisweerd heeft een Middeleeuwse oorsprong, wat wijst op een lange beplantingsgeschiedenis. De oudste bomen (Beuk en Zomereik), en mogelijk ook hakhout van Es, Hollandse iep en Ruwe iep, dateren mogelijk uit de 18^e eeuw en meest uit de eerste helft van de 19^e eeuw. Op diverse plaatsen in het landgoed zijn historische vormen van bos en parkgebruik aanwezig en herkenbaar. Een aantal bomen zijn van cultuurhistorische waarde als voorbeelden van beplanting en sortiment uit de 18^e en 19^e eeuw. Hun cultuurhistorische waarde danken ze aan 1) sierwaarde (Mammoetboom, Moerascipres, Taxus), 2) historische variëteiten (Hollandse linde, Bruine beuk, Gewone plataan, Gewone esdoorn, Hollandse iep, Ruwe iep), en 3) hun historische gebruik (hakhout, spaartelgen, laanbeplanting, jacht e.d.). Enkele hakhoutstoven van Es zijn gezien hun omvang mogelijk nog 18^e eeuw. Een aantal heesters kunnen als cultuurhistorisch van belang worden genoemd: Gewone vogelkers, Kruisbes, Buxus, Boerenjasmijn en Wilde kardinaalsmuts. Opmerkelijke groenelementen zijn een beukengroep ten noordoosten van het Achterbos en een gevarieerde bomengroep in de Helweide die opvalt door de grote variatie aan soorten en variëteiten.

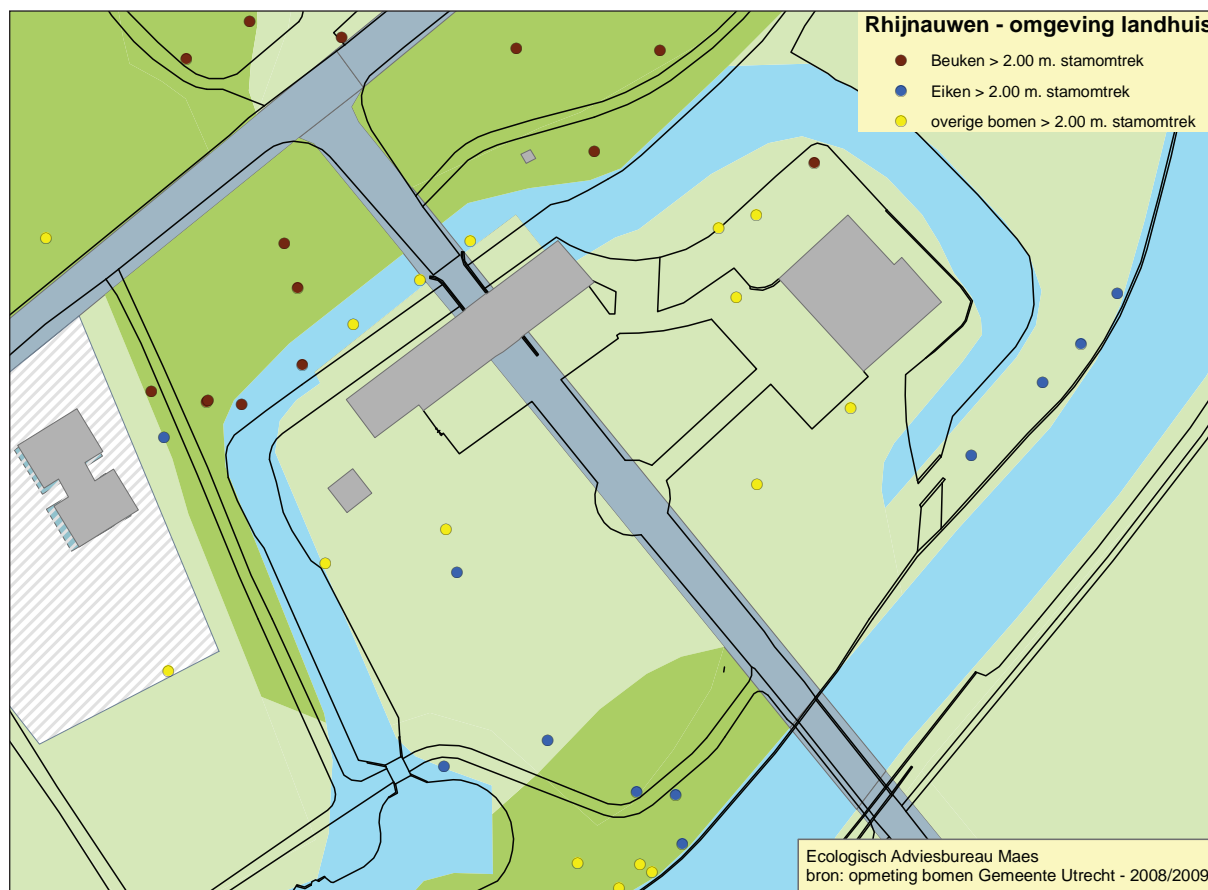
RHIJNAUWEN

Rhijnauwen bestaat uit een omgracht landhuis met koetshuis en een aangrenzend parkbos. De oriëntatie van gebouwen en het parkbos is noord-west gericht. De Rhijnauwenselaan verbindt het landgoed met het ten noordwesten gelegen jachtbos: het Hoge bos of Vogelbos. De aanleg van de omgeving van het landhuis bestaat vanaf de 16e eeuw volgens een kaart uit 1603 (Albers Adviezen Historische Parken, 2009). De aanleg van het Hoge bos is niet bekend, maar stamt vermoedelijk uit de 2e helft van de 17e eeuw. Rhijnauwen was vóór 1212 een ridderhofstad wat wijst op een lange beplantingsgeschiedenis. Het verklaart ook de aanwezigheid van kruidensoorten in het parkbos die indicatief zijn voor oude bossen.

7.1. Landhuis Rhijnauwen en directe omgeving

Het landhuis en het koetshuis zijn binnen de omgrachting gelegen in een ruim gazon met opvallende monumentale bomen: 2 Hollandse linden (ca. 3 meter stamomtrek), 2 Witte paardenkastanjes, en enkele kleinere bomen van Gewone esdoorn, Zomereik en Haagbeuk. Twee imposante Zomereiken (van resp. 450 en 410 cm omtrek) staan op het gazon vóór het

landhuis. De Zomereik van 4,5 meter omtrek is de dikste van de drie landgoederen. Aan de noordoost-zijde tegen de gracht is een oude beukenhaag. Buiten de gracht staat tussen het landhuis en de Kromme Rijn een rij van vier Zomereiken van meer dan 3 meter stamomtrek.

Monumentale bomen bij het landhuis Rhijnauwen; de twee blauwe stippen op het westelijk gazongedeelte zijn Zomereiken van resp. 450 en 410 cm omtrek.

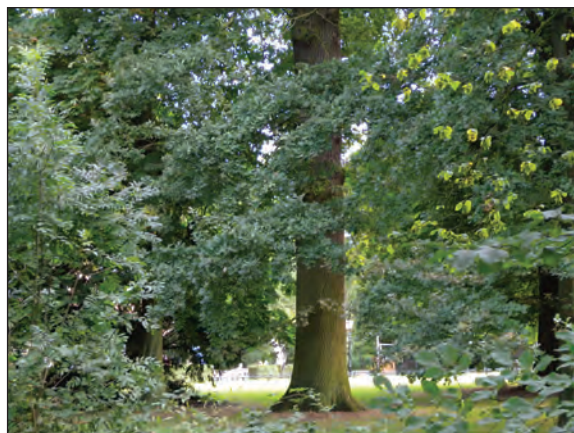
Overzicht monumentale bomen van Rhijnauwen.

Zicht op het landhuis Rhijnauwen vanuit de lindeberceau.

7.2. Parkbos

Het parkbos bestaat van oorsprong uit twee vakken. Op de topografische kaart van 1779 (Colognac, 1779) worden de vakken weergegeven als rococopark, waarschijnlijk een lanenpatroon afgewisseld met hakhoutvakken. De huidige inrichting is in landschappelijke stijl en dateert uit het laatste kwart van de 19^e eeuw. De aangrenzende strook naar de gracht toe is eveneens als parkbos ingericht, maar lijkt in aanleg meer een lanenstructuur te hebben. De oudste beplanting bestaat uit Zomereik, Beuk, Hollandse linde en mogelijk Haagbeuk. Een enkele eik (stamomtrek 410 cm) is mogelijk ouder. De noordwestgrens wordt afgesloten met een monumentale beukenrij. Bij de ingang en onderdoorgang van het koetshuis staan twee grote Hollandse lindes. Amerikaanse eik, Californische cipres, Zilverlinde, Gewone plataan, Bruine beuk, Spaanse aak (mogelijk deels boomboeketten) en een deel van de Zomereikbeplanting zijn van een jongere generatie. Opmerkelijk is een Witte paardenkastanje met een geënte tak van de Rode paardenkastanje (uit ca. 1900). Mogelijk betreft het een boomboeket van twee Witte paardenkastanje en een geënte Rode paardenkastanje. Door de snellere groei van de Witte soort is de stam van de Rode soort daarbij overgroeid.

Monumentale Zomereik op Rhijnauwen.

Ook de heesterondergroei lijkt uit de 20^e eeuw. De oudste bomen zijn opgaande bomen zonder speciale snoeibehandeling.

Net buiten het parkbosdeel aan de noordoostzijde staan twee oude Haagbeuken (stamomtrek > 2 meter). Guldenboterbloem is hier een oudbosindicator.

7.3. Lindeberceau

Lindeberceau op Rhijnauwen in de late winter (foto boven) en de loofgang in de zomer (foto onder).

Een bijzonder en zeldzaam groenelement is de linderberceau (of lindeloofgang) buiten het westelijke grachtdeel. De laan staat op de kaart van 1779.

De huidige bomen van de loofgang dateren uit ca. 1930 blijkens jaarringenonderzoek. Waarschijnlijk betreft het een opvolger van een oudere loofgang en mogelijk zijn de huidige bomen opgeleide telgen van voorgangers. De twee rijen bomen zijn Hollandse lindes en hebben een snoevorm waarbij de boomkronen naar elkaar toe geleid zijn. Door wijziging in het snoei-beheer raken de kronen elkaar niet meer. De

recente ingeboete bomen zijn jammer genoeg niet in berceauvorm, maar in één vlak gesnoeid.

De bomen van de berceau staan steeds paarsgewijs (vrijwel) recht tegenover elkaar. De plantafstand is ca. 4 meter (3,6-4,3 meter). De padbreedte met berm, van boom tot boom is eveneens ca. 4 meter (4,2-4,3 meter).

Aan het begin van de berceau staat een grote Zomereik en net om de hoek aan de Rhijnauwense laan twee grote Witte paardenkastanjes (stamomtrek ca. 3 meter).

7.4. Beplanting omgeving Theehuis

Het Theehuis van Rhijnauwen dateert uit 1935. De oudere beplanting zal uit dezelfde tijd zijn: Atlasceder (cv. 'Glaucua' met stamomtrek van 315 cm), Magnolia

x soulangeana (?), Haagbeuk, Gewone plataan en mogelijk ook enkele heesters waaronder Hulst.

7.5. Westelijk bosje langs de Kromme Rijn

Op de grens met Oud Amelisweerd ligt langs de Kromme Rijn een klein fraai parkbos. Het element stamt waarschijnlijk uit de eerste helft van de 19^e eeuw. De oudste bomen bestaan mogelijk uit die

periode (Beuk en Es tot 3,5 meter stamomtrek). De meeste bomen dateren uit het laatste kwart van de 19^e eeuw: Beuk, Es, Hazelaar en mogelijk Witte paardenkastanje. De bomen zijn opgaand en hebben

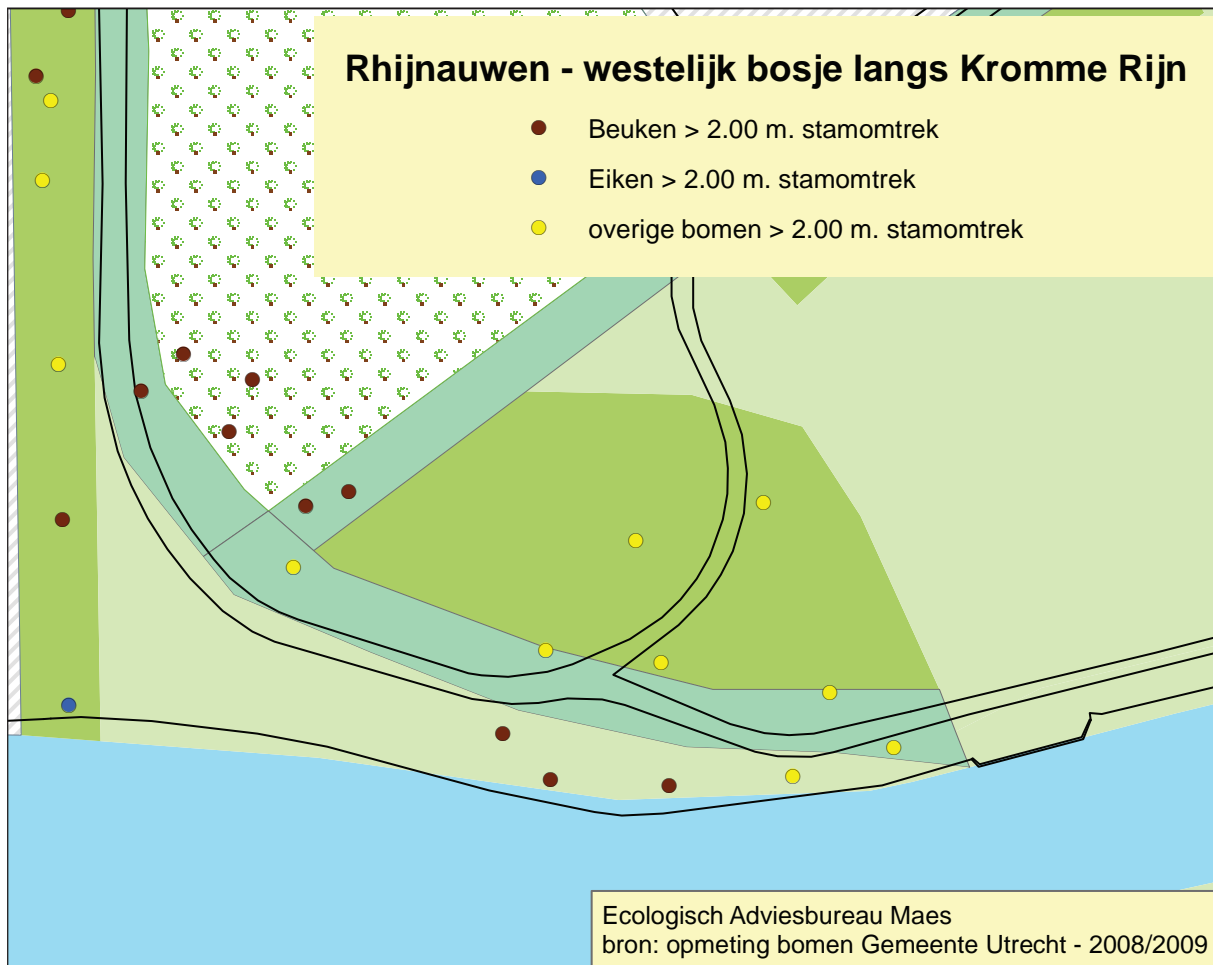

Atlasceder bij het Theehuis Rhijnauwen langs de Kromme Rijn.

Monumentale beukengroep (in het westelijk bosje langs de Kromme Rijn).

geen speciale snoeivorm. Vooral de groep van vijf hoge beuken is markant. Direct langs de Kromme Rijn staat een curieuze uitgroeide knotbeuk. Mogelijk

betreft het een oud haagrestant. In de ondergroei zien we Guldenboterbloem als oudbosindicator.

7.6. Het Hoge Bos

Het Hoge Bos of Vogelbos was het vroegere Jachtbos van Rhijnauwen. Het dateert uit de tweede helft van de 17^e eeuw. Het oudste opgaande bomenbestand in de lanen en verspreid in het parkbos dateert thans uit ca. 1850 en bestaat uit Zomereik, Beuk (stamomtrek tot 420 cm) en een enkele Es. De ondergroei bestaat voor een belangrijk deel uit hakhout (uitgegroeid of al spaartelgen) van Es en Hollandse iep (weinig). De noordwestrand bestaat uit laanbeplanting en een hakhoutstrook (elzen en essenhakhout) die als zodanig wordt beheerd. Opmerkelijk is een groot aantal Zoete kersen. Ze zijn vermoedelijk rond 1950 aangeplant.

Voormalig essenhakhout in het Hoge Bos.

7.7. Rhijnauwense laan en Vossegatsedijk

De verbinding tussen het landhuis Rhijnauwen en het Hoge Bos is weergegeven op de kaart uit 1779 als een laan met 4 rijen bomen (Cognac, 1779). Waarschijnlijk is de Rhijnauwense laan aangelegd in de 18^e eeuw. Hij valt deels samen met de middeleeuwse Vossegatsedijk. De Rhijnauwense laan wordt, vooral aan de oostkant begeleid door sloten met hakhout van iep, els en es. Aan de westzijde staat

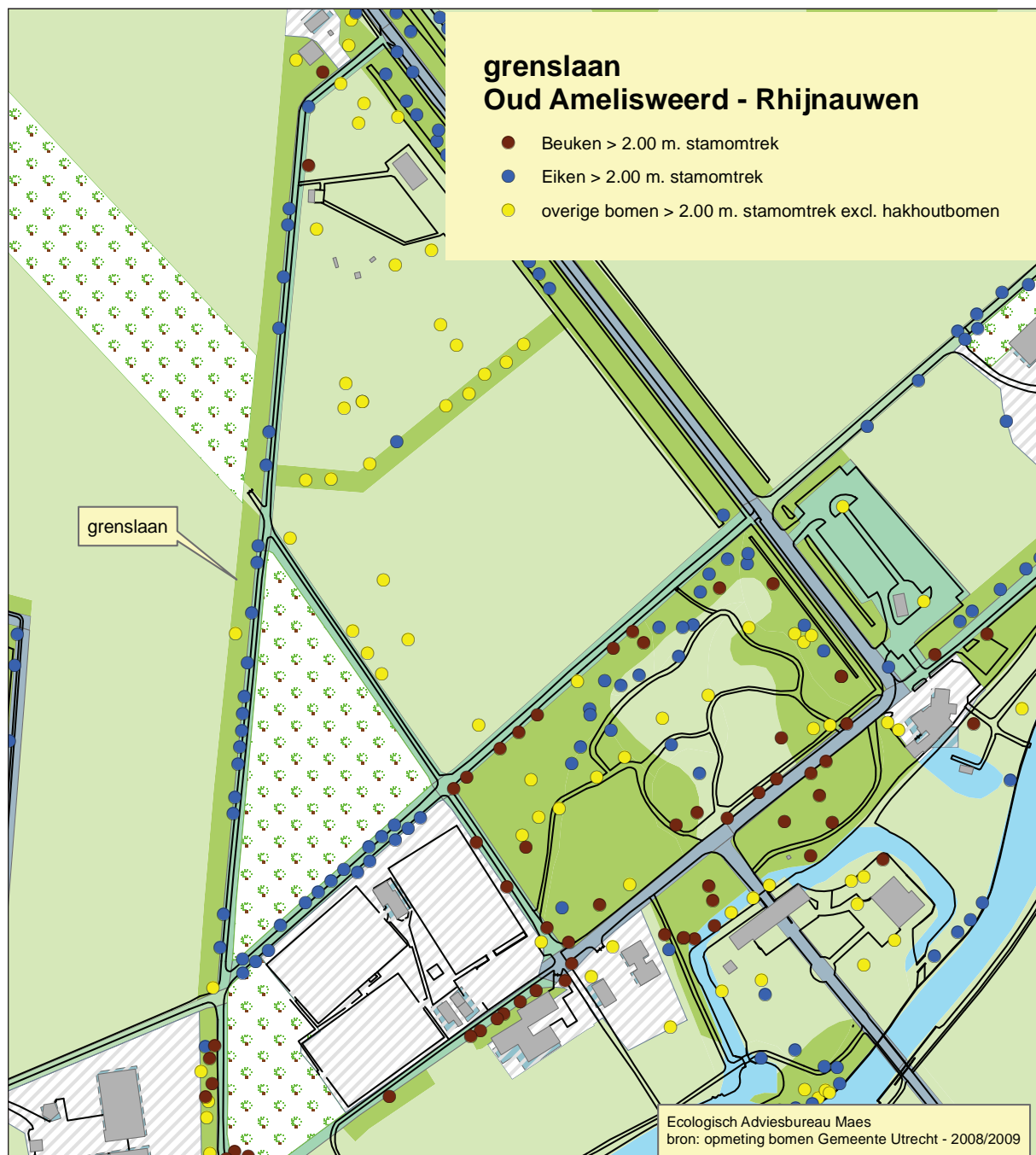
aan het begin een rij oude eiken (ca. 1900?). Langs het oostelijke deel van de Rhijnauwense laan (richting boerderij Rhijnauwen) staan eiken van rond 1900. De Vossegatsedijk is waarschijnlijk van ca. 1200. Langs de Vossegatsedijk is de groenstrook verbreed en vanouds beplant met hakhout, vooral essenhakhout naast elzenhakhout.

7.8. Grensiaan Oud Amelisweerd - Rhijnauwen

Deze laan wordt aangegeven op de kaart uit 1808 en als perceelsgrens (zonder bomen) in 1779. Er liggen dan volgens de kaart ook geen sloten, wat gezien de hoogteligging op een oeverwal ook niet is te verwachten (zie Albers, 2009, afb. 5.) Mogelijk is

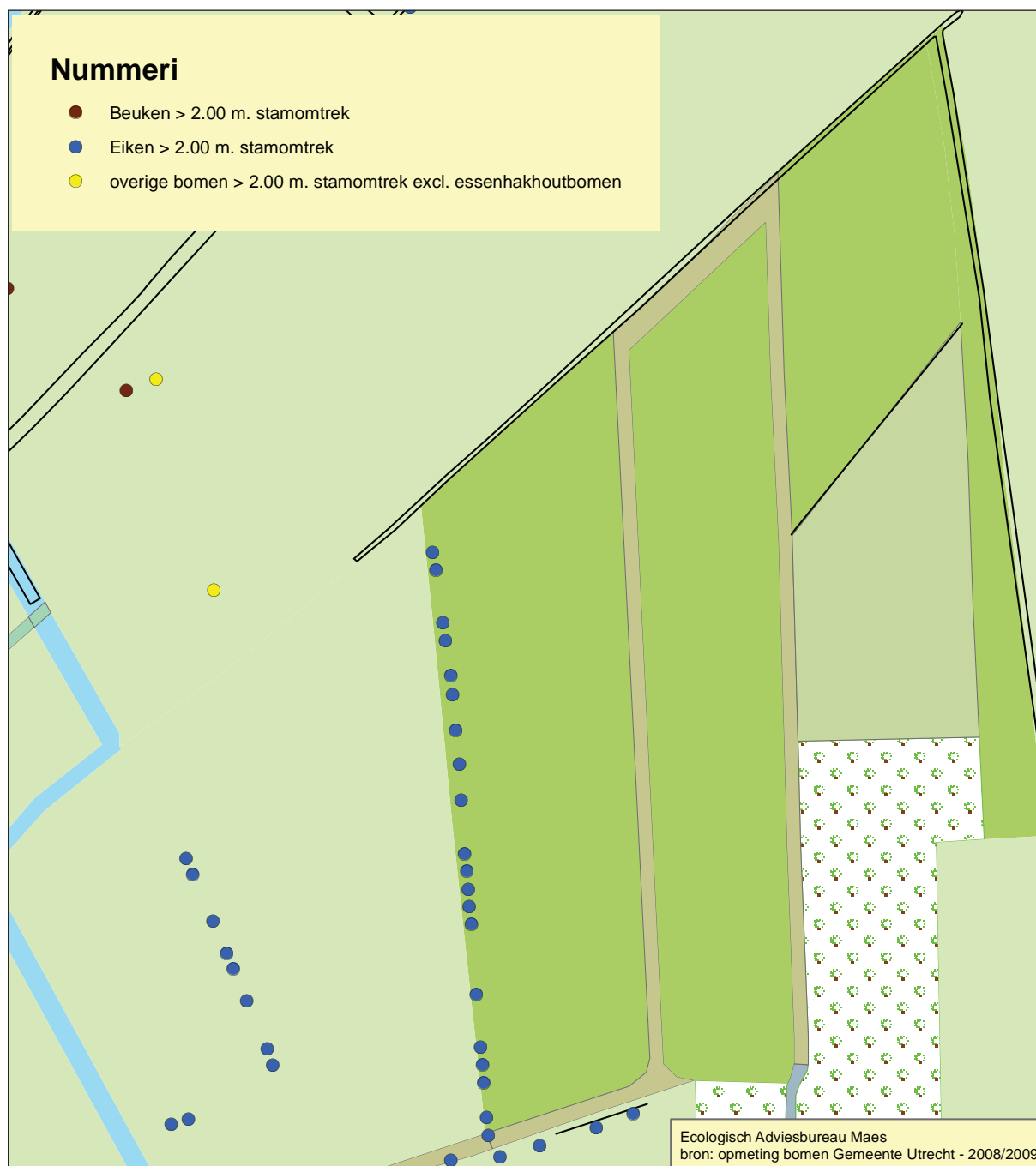
de Grensiaan, vergelijkbaar met de Scheidingslaan, op te vatten als een middeleeuwse ontginningskade. Zomereik, Zoete kers, Witte paardenkastanje en Haagbeuk dateren uit de eerste helft van de 20^e eeuw. In de ondergroei staan enkele kleinere iepenhakhoutstoven, en Guldenboterbloem als oudbosindicator.

7.9. Nummeri

Nummeri, genaamd naar een inmiddels verdwenen 16^e eeuwse boerderij op deze plek, omvat drie percelen essenhakhout, gescheiden door een perceel met jong fruit. Het essenhakhout staat hier merendeels op hoge stoven, wat typisch is voor het Kromme Rijngedebied. Ertussen staan enkele iepen en elzenstoven. Mogelijk dateert een deel van de stoven

uit de late 17^e of 18^e eeuw. Verondersteld wordt dat de hakhoutpercelen dateren uit de periode 1670-1760 (Albers, 2009). Aan de westgrens van Nummeri staat een rij Zomereiken uit ca. 1900. In de noordrand staat een oude knotwilg (Schietwilg). Elzenzegge en Gulden boterbloem kunnen genoemd worden als oudbosindicator in de kruidlaag.

7.10. Weilanden langs de Kromme Rijn

Langs de Kromme Rijn staan ten oosten van boerderij Rhijnauwen enkele oude knotwilgen (Schiefwilg). Vanuit het landhuis en vanuit het Theehuis is er een fraai gezicht op enkele oude, verspreid staande bomen in de weilanden aan de zuidzijde van de Kromme Rijn. Ze zijn er geplant als onderdeel van de landschappelijk aanleg. Het gaat om twee Bruine beuken (stamomtrek

510 en 300 cm), twee Zomereiken (300 en 230 cm omtrek), Gewone plataan (ca. 250 cm omtrek) en een Witte paardenkastanje (210 cm omtrek). Deze bomen zullen uit het laatste kwart van de 19^e eeuw stammen. De Bruine beuk van meer dan 5 meter omtrek zou ouder kunnen zijn (zie foto pagina 9).

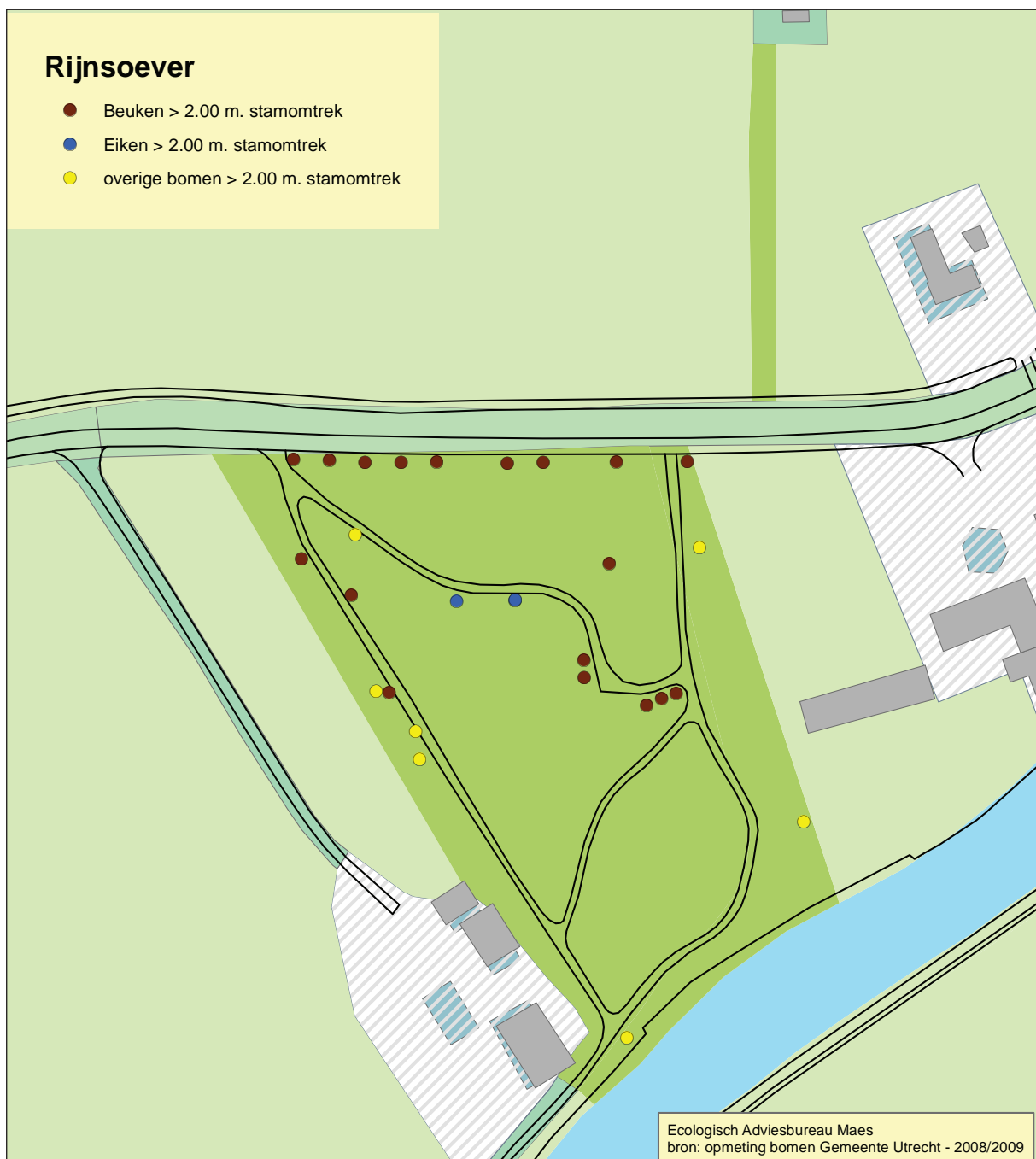
Oude essenstoof Nummeri.

Samenvatting en waardering Rhijnauwen

Rhijnauwen heeft een middeleeuwse oorsprong, wat tevens wijst op een lange beplantingsgeschiedenis. De aanwezigheid van kruidensoorten die indicatief zijn voor oude bossen is daarom niet toevallig. De oudste bomen (Bruine beuk, Zomereik), en mogelijk ook hakhout van Es en Zwarte els, dateren waarschijnlijk uit de 18^e eeuw. Op diverse plaatsen in het landgoed zijn historische vormen van bos en parkgebruik aanwezig en herkenbaar. Een aantal bomen zijn van cultuurhistorische waarde als voorbeelden van beplanting en sortiment uit de 18^e en 19^e eeuw. Hun cultuurhistorische waarde danken ze aan 1) sierwaarde, 2) historische variëteiten (Hollandse linde, Bruine beuk, Gewone plataan, Hollandse iep, oude fruitrassen) en 3) hun historische gebruik (hakhout, spaartelgen, snoeiwijze als leiboom en berceau, laanbeplanting e.d.). Een aantal heesters kunnen als cultuurhistorisch van belang worden genoemd: Gewone vogelkers, Kruisbes en Wilde kardinaalsmuts. Enkele bomen in samenhang met het Theehuis Rhijnauwen zijn van belang voor de periode van de eerste helft van de 20^e eeuw, zoals Libanonceder, Hulst en Magnolia (M. x soulangeana?).

RIJNSOEVER

Ten westen van de boerderij Rijnsoever, ten oosten van Rhijnauwen, ligt een klein parkbos. Het bosje komt voor op de topografische kaart van ca. 1850 (Militaire topografische kaart), maar het is ongetwijfeld ouder.

Naast het opgaande bomenbestand zien we in de ondergroei hakhout van iep en es. Langs de noordzijde en op een heuvel staan oude beuken. Op de stam van een van de beuken is het jaartal 1855 gekerfd. Verspreid in het parkbos staan Essen. In de ondergroei staat een enkele Wilde kardinaalsmuts en als oudbosindicatoren zien we Boskortsteel, Bloedzuring en Guldenboterbloem.

Ten westen van het bosje Rijnsoever is de weg beplant met Zomereiken. Ten westen van het Vagantenpad zien we in de weilanden enkele Zomereiken en een Es (met stamomtrek van ca. 3 meter).

Grote beuken bij Rijnsoever.

Samenvatting en waardering Rijnsoever

Rijnsoever is van betekenis als voorbeeld van een klein parkbos met cultuurhistorisch waardevolle bomen (beuken en essen) en hakhout (iep en es).

BEHEER VAN CULTUURHISTORISCH WAARDEVOLLE BOMEN EN HEESTERS

De cultuurhistorische betekenis en waarde

Uit het historisch-dendrologisch onderzoek blijkt dat bomen en heesters een wezenlijk onderdeel vormen van de cultuurhistorie van de landgoederen Oud- en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen. Ze geven een beeld van het historische gebruik ervan door de tijd heen in de vorm van de plaats van aanplant, boomkeuze, kroonbehandeling, hakhout, spaartelgen en knotbeheer. Door de effecten van het historisch gebruik op de plaats van de bomen en de boomvormen expliciet te maken, krijgen we meer inzicht in het verleden en valt er ook meer te beleven.

Tevens blijkt dat bomen niet zonder meer vervangbaar zijn. Soms door bewuste keuze en vanuit ervaring of

vanwege nieuwe ontwikkelingen werden specifieke soorten en variëteiten toegepast. Ofschoon hier nog een groot kennisveld onbekend is, weten we inmiddels dat in Nederland tenminste vanaf de 16^e eeuw boomkwekers met grote kennis van zake plantgoed op de markt hebben gebracht. Hier ligt een historische erfgoed van kwekerij- en plantgeschiedenis die we op onze landgoederen en in parken tegenkomen.

Cultuurhistorisch plantgoed is nog nauwelijks verkrijgbaar in de handel. Gericht onderzoek is ook nog zeer beperkt. In 1994 is in Winterswijk een genenbank gestart van het genus *Tilia* (linde), waarin ook een aantal cultuurhistorisch waardevolle klonen uit de 16, 17^e en 18^e eeuw zijn opgenomen. In Vlaanderen is

*Oprijlaan Oud Amelisweerd, oude monumentale beuken en jonge aanplant.
Voorbeeld van beheer dat recht doet aan historisch plantgoed, ecologische waarden en belevingswaarden.*

dit jaar een DNA-onderzoek naar deze waardevolle klonen gestart, waarin ook Nederland plantmateriaal wordt meegenomen.

Blijkens het onderzoek in de Utrechtse landgoederen zijn er cultuurhistorisch waardevolle klonen en variëteiten van o.a. Hollands linde, Hollandse iep, Ruwe iep, Gewone plataan, Oosterse plataan, Gewone esdoorn, Palmboompje (*Buxus*) en mogelijk ook van fruitsoorten en Canadapopulieren. Behalve populieren en sommige fruitsoorten gaat het om bomen die nog lang niet aan hun fysiologisch einde toe zijn. Eiken lindes en platanen b.v. kunnen gemakkelijk meer dan 300 jaar oud worden.

De Gemeente Utrecht heeft op beperkte schaal al enkele lindebomen gestekt en opgekweekt. Uitbreiding daarvan is aan te bevelen.

Knelpunten en aanbevelingen

Knelpunten liggen op verschillende terrein. Door het ouder wordend bomenbestand vallen er geregeld bomen uit. Door hevige stormen vallen er soms zelfs hele groepen uit. Belangrijk is daarom om tijdig nieuw plantgoed voorhanden te hebben om de gaten weer op te vullen en in te boeten. Iepziekte is vanuit het parkbeeld een groot probleem, vanuit genetisch oogpunt meestal minder omdat iepen vaak vanuit de stamvoet weer uitlopen na het afsterven van de hoofdstam.

Een ander probleem is dat het beheer niet altijd gericht is behoud van boomindividuen of boomgroepen. Ook wordt soms plantmateriaal toegepast dat wel verwant is aan de bestaande bomen en heesters, maar genetisch en van het historische beeld afwijkt. De keuze van "niets-doen-beheer" in sommige delen van de landgoederen zijn niet altijd in het belang van behoud van specifieke beplantingen. Sommige soorten, zoals b.v. Hazelaar en Zomereik zijn typische lichtminners en zijn gebaat bij een gericht beheer. Een ander probleem ligt op het vlak van de beschikbaarheid van het plantmateriaal. Jammer genoeg zijn er nog nauwelijks kwekers die zich op terrein van cultuurhistorisch plantgoed begeven. Oude fruitrassen zijn daarbij enigszins een uitzondering. Interesse bij kwekers voor het cultuurhistorisch fenomeen zou meer gewekt kunnen worden. Het opzetten van een kweekhoek op landgoederen zelf kan soms soulaas bieden.

Cultuurhistorisch beheer

In de praktijk van het beheer van landgoederen worden cultuurhistorische aspecten en esthetische aspecten vaak met elkaar verward. Zo wordt de keuze van een nieuwe laanbeplanting b.v. vanwege het heldere, complete en uniforme beeld, vaak beschouwd als een cultuurhistorische keuze. Het effect is echter dat juist door volledige vernieuwing van lanen (of plantvakken) de cultuurhistorische waarde volledig verdwijnt. Bij de keuze van het plantgoed wordt vrijwel nooit rekening gehouden met de cultuurhistorische variëteiten, en

Beeldenlaan Oud Amelisweerd.

vaak ook niet met plantafstanden, kroonbehandeling e.d. Daarmee ontstaat er nieuwe laan die uit oogpunt van cultuurhistorie inhoudsloos is geworden. Uit het onderzoek op Amelisweerd en Rhijnauwen is bovendien gebleken dat lanen en plantvakken niet altijd bestaan uit één soort. Beuken en eiken werden in het verleden gemixt, of presenteren verschillende fasen van een laan. Aanbevolen wordt om lanen en plantvakken geleidelijk te verjongen en alleen in te boeten als er bomen uitvallen. Lanen en plantvakken met een mix van oude en jongere bomen blijven in hun totale beeld steeds een monumentaal karakter behouden!

Landelijk gezien is geleidelijke verjonging uit oogpunt van zeldzaamheid noodzakelijk geworden. Naar schatting is nog slechts 5% van de oorspronkelijke beplanting aanwezig bij buitenplaatsen en parken van vóór 1900. Ook uit ecologisch oogpunt is geleidelijke verjonging aan te bevelen vanwege het behoud van mycorrhiza-paddenstoelen, en voor vogels, vleermuizen en andere zoogdieren en ongewervelde dieren. Bij totale verjonging verdwijnt de gehele mycorrhiza-populatie en moet opnieuw worden opgebouwd. De kleibos- mycorrhizaflora van Amelisweerd behoort tot één van de rijkste van ons land.

Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen behoren tot de belangrijkste landgoederen uit de 18e en vroeg-19e eeuw in ons land. De bovenstaande inventarisatie en analyse van de historische-dendrologische waarden van de landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen kan een bijdrage leveren aan een zorgvuldige restauratie en beheer en beheer ervan.

LITERATUURLIJST

- Adviescommissie duurzame stinzenflora, 2003. Rapport van de adviescommissie Duurzame Stinzenflora Utrecht. Gemeente Utrecht, Dienst Stads Ontwikkeling. Afd. Milieu & Duurzaamheid.
- Albers, L. & H. Pemmelaar, 1983. Amelisweerd en Rhijnauwen. Geschiedenis en beheer van de landgoederen Oud- en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen. Historische Reeks Utrecht, deel 2. Matrijs, Utrecht.
- Albers, L., 2009. Amelisweerd en Rhijnauwen, Cultuurhistorisch onderzoek. Utrecht.
- Alff, W. van e.a., 1974. Oud- en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen; een kort overzicht van de historie, de flora en de fauna van de drie gemeentelijke landgoederen. Gemeente Utrecht.
- Dienst Openbare Werken, Gem. Utrecht, 1971. De landgoederen Nieuw Amelisweerd, Oud Amelisweerd, Rhijnauwen.
- Duyvis, M.E. & E.C.A. Staring, 1976. Parkbossen in het Kromme Rijngebied. KRPrapport nr. 61.
- Duyvis, M.E. & E.C.A. Staring, 1977. Van ridderhofstad tot buitenplaats – de ontwikkeling van tuinen en parkbossen in het Kromme Rijngebied. Doctoraalverslag Biohistorie.
- Gemeente Bunnik, 1981. Bestemmingsplan Landelijk gebied.
- Gemeente Utrecht, 1990. Nieuw Amelisweerd, Oud Amelisweerd, Rhijnauwen. Landgoederen van de gemeente Utrecht BEHEERSPLAN.
- Groot-Veenbaas, G de, 1979. Een onderzoek naar de vegetatie van de bossen van Oud en Nieuw Amelisweerd i.v.m. de aanleg van de A—27 bij Utrecht; R.I.N. Leersum.
- Groot-Veenbaas, G. de, G. van Wirdum, 1981. De vegetatie van Oud en Nieuw Amelisweerd. Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum.
- Groot-Veenbaas, G. de 1972. De mossen van Oud en Nieuw Amelisweerd en het Vogelenbos; doct. versl. Inst. Syst. Plantk. Utrecht.
- Hoekstra, A., H.M.J. Tromp en N.C.M. Maes, 1998. Groene Bouwstenen. Dendrologisch Onderzoek op Historische Buitenplaatsen. SPOHB en Stichting Dendrologie.
- Jansen, T.R. en H.C. Kamerbeek. Vegetatieonderzoek van Wilgengrienden en Essenhakhout. KRPrapport nr. 6.
- Klingen, S. & M.R. van Gessel, 2008. Noblesse oblige. Visie op de landgoederen Rhijnauwen, Oud Amelisweerd en Nieuw Amelisweerd.
- Klück, B., 2007. Cultuurhistorische aspecten van het voorgestelde beheersplan. Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen. Afd. Stedebouw & Monumenten, Sectie Cultuurhistorie. Gemeente Utrecht.
- Kromme Rijnproject 1974. Het Kromme Rijnlandschap, een ecologische visie. Stichting Natuur en Milieu; Amsterdam.
- Luttervelt, R. van, 1949. De Stichtse Lustwarande; Amsterdam.
- Maes, N.C.M., 1984. Natuur en Landschap in de Stedelijke Omgeving van Utrecht. Gemeente Utrecht.
- Maes, N.C.M., 1989. De linde in Nederland. SKB. Utrecht.
- Maes, N.C.M. & C.J.A. Rövekamp, 1995. Genetische kwaliteit inheemse bomen en struiken. Deelproject: Inventarisatie autochtoon genenmateriaal in de polders van Zuid-Holland en aangrenzende gebieden. LNV Directie Zuid-West.
- Maes, N.C.M., 1996. Bomen en Monumenten. Zeist.
- Maes, N.C.M., 2000. Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Brabant. Overzicht historische groenelementen. Provincie Noord- Brabant, 's-Hertogenbosch.
- Maes, N.C.M. en L. Albers, 2001. Historisch belangrijkste uitgangspunten bij laanbeheer. In Tuin & Landschap 23/11.
- Maes, N.C.M., L.H. Albers, P.W.A. Broeders en E. van den Dool, 2002. Singelplantsoen Utrecht. Cultuurhistorische waarden en aanbevelingen. Utrecht.

- Maes, N.C.M. (B) Maes en E. (Emma) van den Dool, 2005. Een beschrijving van de cultuurhistorisch waardevolle groenelementen; Beschermd dorpsgezicht Steyl. Utrecht.
- Maes, N.C.M., 2006. Huis te Manpad; Advies restauratie lindebeplanting op het voorplein. Utrecht.
- Maes, N.C.M. (B) Maes, 2007. Oud Groevenbeek; hakhout en hakhoutbeheer. Utrecht.
- Maes, N.C.M. (B), red., 2007. Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen; herkenning, verspreiding, geschiedenis en gebruik. Amsterdam.
- Maes, N.C.M., 2008. Onderzoek monumentale bomen Oud Amelisweerd. Utrecht.
- Maes, N.C.M., 2009. Oud-Bussem; historische park- en laanbeplanting. Utrecht.
- Maes, N.C.M. (B), 2009. De oude kerktuin van Berghem; Ecologische en cultuurhistorische aspecten. Utrecht.
- Maes, N.C.M. (B), Emma van den Dool, Henk Kuiper en Joost Meulenbroek, 2009. Ecologische waarden Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen. Utrecht.
- Meulenbroek, Joost, 2009. Stinzenflora Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen. Ecologisch Adviesbureau Maes
- Moens, Frank, Girbe Buist, Leo Goudzwaard, Bert Maes, Han van Meegeren, Jeroen Philipona, in prep. Bijzondere bomen in Nederland; 250 verhalen. Utrecht-Amsterdam.
- Scheele, J., 1987. De historische ontwikkeling van de landgoederen Amelisweerd Rhijnauwen. Gemeente Utrecht.
- Spaans, J., 2003. Landgoed Oud-Amelisweerd. Verjonging beplanting Oprijlaan. Gemeente Utrecht.
- Spijker, E., 1993. Natuurontwikkeling in de wilgengrienden van Nieuw Amelisweerd te Utrecht. Afstudeervak Natuurbeheer in opdracht van de gemeente Utrecht. Landbouwwuniversiteit Wageningen.
- Tienstra, R.W. en G. Veenbaas, 1970. De vegetatie van Oud- en Nieuw Amelisweerd en het Vogelenbosch. Doctoraal verslag van R.W. Tienstra en G. Veenbaas. Instituut voor Systematische Plantkunde van de RU.

BIJLAGE - Overzicht jaarringmetingen

Boomnr.	soort	Stam- omtrek in cm.	Boom- hoogte in m.	Aantal gemeten jaar- ringen **)	Kiem- jaar ca.	Plant- jaar ca.	Onzeker- heids- marge ouder- dom	locatie
NAW02	Ruwe iep	300	37	54	1895	1900	>>>	Markiezenbos
NAW03	Ruwe iep	272	38	79	1895	1900	>>>	Markiezenbos
NAW04	Zomereik	315	38	193	1810	1815	<	Markiezenbos
NAW05	Fijnspar	220	25	115	1890	1895	<	Markiezenbos
NAW06	Zomereik	262	31	213	1790	1795	<<	Markiezenbos
NAW07	Zomereik	300	25	195	1815	1820	<	Markiezenbos
NAW08	Beuk	311	34	194	1816	1820	>	Achterbos
NAW10	Zomereik	281	31	199	1811	1815	<<	Achterbos
NAW11	Beuk	500	stronk		1815	1820	<<	Markiezenbos
NAW12	Zoete kers	207	32	74	1930	1935	>	Markiezenbos
NAW16	Zomereik	240	27	117(+6)	1880	1885	<	Helweide
NAW18	Canada- populier	265	37	42	1960	1965	>>	Markiezenbos
NAW19	Mammoet- boom	438	38,4 / 39 *)	niet gemeten	1900?	1906		Landhuis
OAW01	Hollandse linde	325	37	185	1820	1825	<	Koetshuis
OAW03	Beuk	215	32	165	<1845	<1850	>>	Oprijlaan
OAW04	Beuk	265	stronk	102	<1910	<1915	>>	Beeldenlaan
OAW05	Zomereik	313	40	162(+8)	1835	1840	<	Beeldenlaan
OAW06	Zomereik	420	36	202	1807	1815	<	Kokkenbos
OAW08	Beuk	232	stronk	144	<1865	<1870	>>	Kokkenbos
OAW12A	Zomereik	280	stronk	203	1800	1805	<	Slingerlaan
OAW13	Beuk	285	stronk	202	1805	1810	<	Het Engelse Werk
OAW14	Zomereik	243	stronk	230	1750	1755	>	Landhuis
OAW16	Zomereik	360	stronk	195	1814	1820	<	Oprijlaan
OAW 17	Witte paarden- kastanje	285	33	165(+1)	1840	1845	>>	Trapeziumbos
RNW01	Hollandse linde	98	ca. 3	73(+6)	1925	1930	>>	Berceau
RNW02	Hollandse linde	92	ca. 3	76(+4)	1924	1929	>>	Berceau
VBS01	Zomereik	294	31	166	1843	1850	<	Vogelenbos / Hoge Bos

Toelichting bij tabel op vorige bladzijde:

OAW: Oud Amelisweerd

NAW: Nieuw Amelisweerd

RNW: Rhijнауwen

VBS: Vogelenbos / Hoge Bos

*) verschil duidt op dood gedeelte

**) schatting gemiste jaarringen

Onzekerheidsmarge voor de ouderdom:

>>> zeer groot

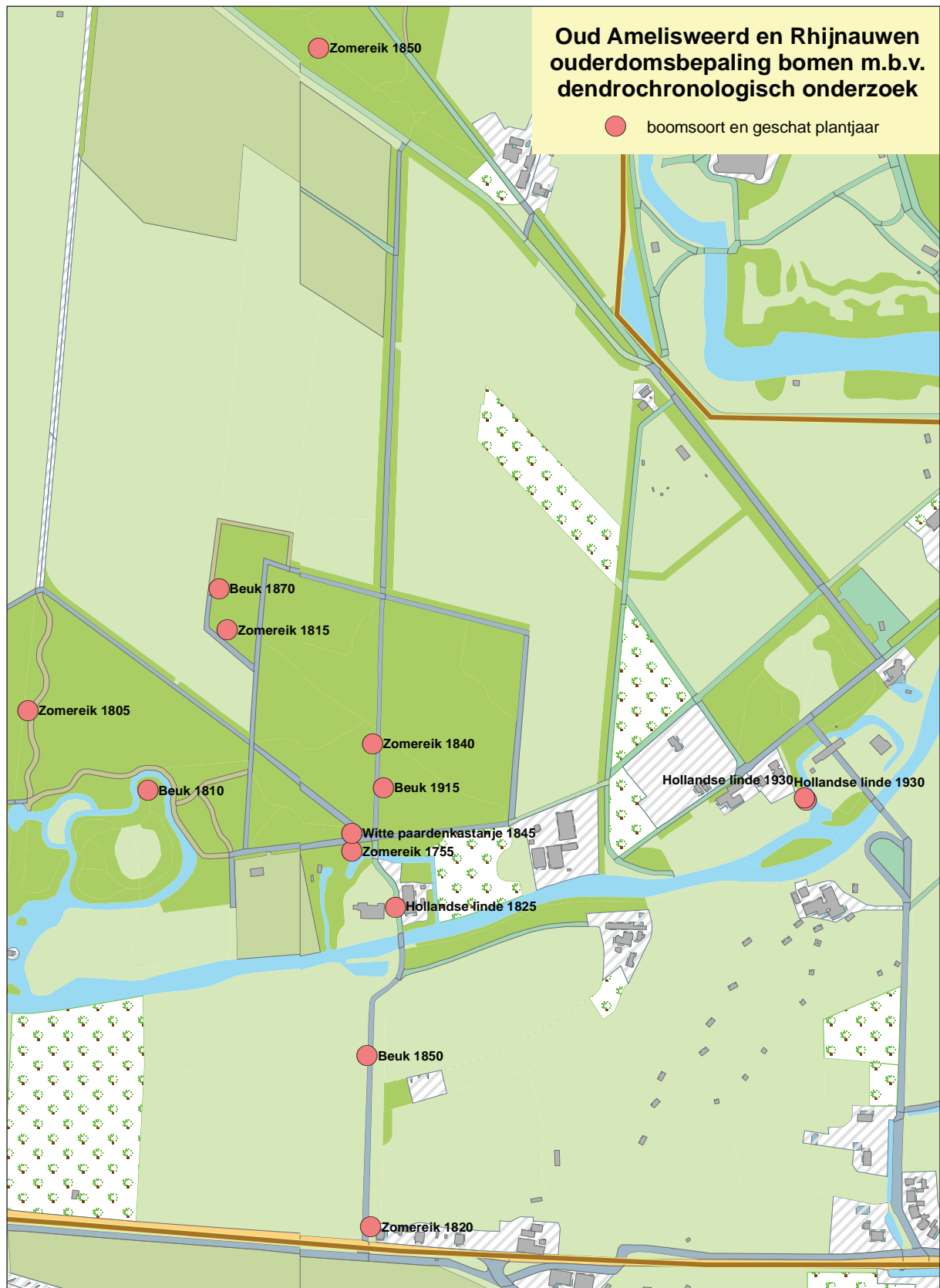
< klein

>> groot

<< zeer klein

> vrij groot

BIJLAGE - Oud Amelisweerd

BIJLAGE - Nieuw Amelisweerd

